

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет культури і мистецтв**

Кафедра образотворчого мистецтва і дизайну

**ВИРАЗНІ МОЖЛИВОСТІ ОЛІЙНОГО ЖИВОПИСУ У
ПРОЦЕСІ СТВОРЕННЯ ПЕЙЗАЖУ**

**Кваліфікаційна робота (проект)
Пояснювальна записка**
на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Виконала: здобувачка 13-421 групи
Спеціальності 023 Образотворче мистецтво
декоративне мистецтво, реставрація
Освітньо-професійної (наукової) програми
Образотворче мистецтво, декоративне
мистецтво, реставрація

Ольшанська Ольга Русланівна

Науковий керівник: к.п.н., доцент Ракович В.В.

Рецензентка: засновниця і керівниця
Мукачівського літературно-мистецького
музею Рибар Т.С.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Розвиток пейзажу як жанру живопису	5
РОЗДІЛ 2. Створення пейзажу олійними фарбами	9
ВИСНОВКИ	12
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	14

ВСТУП

З часу свого виникнення й до сьогодні пейзаж не втрачає своєї популярності як у світовому, так і в українському образотворчому мистецтві. Саме митець допомагає розкрити найпрекрасніші місця та мальовничі краєвиди через пейзажі. Для створення художніх образів у пейзажі засобами живопису, художники повинні бути обізнаними у філософії, психології, мистецтвах, літературі, культурі, володіти образотворчою грамотою (користуватися правилами просторової глибини й перспективи зображення тощо), мовою художніх образів, мати багату уяву. Усі ці аспекти є основою створення твору живопису.

Але й про почуття, переживання, які хотів донести митець, не потрібно забувати, адже вони також приймають участь у створенні прекрасного. Сучасні уявлення про пейзажі розвивалися протягом століть разом із розвитком техніки художнього зображення. У пейзажних картинах особливо важливе значення має вирішення композиції і розвиток перспективи, передача природного стану, атмосфери, повітряного і світлового середовища в його мінливості.

У пейзажі, як і в інших жанрах образотворчого мистецтва, слід орієнтуватись на відображення сьогоденної дійсності, закарбовувати в зображувальній формі почуття і думки автора, любов до природи.

Але за, здавалося б, легкістю цього жанру ховається глибоке розуміння світу природи, здатне розкрити незбагнений зміст краси, сповненої різноманітних явищ природи, пейзажний живопис має впливову емоційну силу, розвиває і виховує у глядача розуміння природного середовища. Почуття прекрасного формує вміння бачити і розпізнавати красу.

Спостереження за різними станами навколишнього світу, замальовки та замальовки природного світу є одним із шляхів досягнення висоти майстерності пейзажиста.

Дуже важко малювати пейзажі з натури так, щоб кожен момент зберігало унікальне тональне співвідношення. Враховуючи цю ситуацію, пейзажист вибирає серед реальних пейзажів той, який вражає його особливо і викликає певну емоцію. Специфічні ландшафти і специфічні художні прийоми створюють більш конкретну художню концепцію.

На підставі вищезазначеного темою кваліфікаційної роботи обрано “Виразні можливості олійного живопису у процесі створення пейзажу”.

Метою роботи є дослідити принцип формування художнього образу у пейзажі та закономірності його рішення у творчій роботі. Відповідно до мети було сформульовано такі завдання:

- опрацювати літературні джерела з проблематики дослідження;
- здійснити огляд становлення пейзажного жанру в Україні;
- розглянути основні прийоми олійного живопису;
- розкрити особливості формування художнього образу у пейзажі;
- висвітлити послідовність виконання пейзажу у техніці олійного живопису.

Об’єктом дослідження є особливості виконання твору живопису.

Предмет дослідження – специфіка створення пейзажу у техніці олійного живопису.

Методи дослідження: зображальний, об’ємно-просторового зображення, метод реалістичного зображення пейзажу, метод асоціативного відображення, технічний метод виконання пейзажу, метод виконання пейзажу та аналітичного зображення натури.

Структура роботи. Пояснювальна записка до кваліфікаційного проєкту складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

РОЗВИТОК ПЕЙЗАЖУ ЯК ЖАНРУ ЖИВОПІСУ

Історія розвитку живопису починається з епохи нанесення зображень тварин на стіни печер. Зображення виконано рельєфно, процарапано гострими знаряддями, старанно розписано за допомогою червоної глини чи інших матеріалів.

Фреска несе важливе смислове навантаження, оскільки розпис є своєрідною розповіддю, складеною з кількох взаємопов'язаних картин. Для античних художників, які не засвоїли законів перспективи, етюд мав певне символічне значення. Така ж тенденція склалася в мистецтві давньогрецького вазопису, коли фрагменти давньогрецької міфології та історії зображувалися на поверхнях античних амфор та інших посудин.

Нова епоха розвитку живописного мистецтва пов'язана з 14 – 16 століттями, які принесли нові теми, нові форми і нові художні образи. Спадщина античності надихала на творчі пошуки митців цього періоду, які прагнули відновити її основні принципи у своїй творчості. Тому цей період мистецтва, батьківщиною якого є Італія, називають Відродженням. В епоху Відродження почався складний, але надзвичайно цікавий процес взаємодії науки і мистецтва. Вивчення законів перспективи, оптики, анатомії сприяло розвитку творчих пошуків художника. Можна стверджувати, що проблема зв'язку науки і мистецтва, яка виникла в античності, вступила в абсолютно нову фазу в епоху Відродження [1].

У 16 і 17 століттях художники писали краєвиди не з натури, а в майстернях. Побудовані за суворими правилами, пейзажі нагадували театральні декорації: крони дерев — немов куліси, величні руїни античних будівель, просторі луки або береги річок — як сценічний майданчик, а над

усім цим пишнотою — високе небо з хмарами, осяяними променями сонця [3, с.47].

С плином часу, на кінці 16 — 17 століть, живопис розвивався стрімко. Переважно він був популярний у трьох напрямках: бароко, рококо та класицизм. Художники експериментували з написанням картин в різноманітних стилях та напрямках. Більша увага приділялася саме реалістичному мистецтву. Саме в цей час видатні митці займалися пошуками передачі колористичної композиції.

З початком 19 ст. почали з'являтися нові напрямки у мистецтві : імпресіонізм, модернізм, експресіонізм, сюрреалізм. Одним з провідних жанрів імпресіонізму стає пейзаж. Раніше митці працювали у майстернях, але починаючи з 19 ст. вони інтенсивно перейшли працювати на натурі — пленері, що вимагало художників вивчати характер освітлення у різні години доби, враховувати різні атмосферні умови, а найголовніше вони вчилися тому, як світло впливає на колір. Відомі пейзажисти того часу були: Поль Гоген, Іван Айвазовський, Каміль Піссарро, Клод Моне, Джордж Беллоуз, Ренато Гуттузо та інші.

Пейзаж — один з основних жанрів образотворчого мистецтва, що має досить тривалий період свого розвитку.

Для повного вираження думки автор створює художній образ і втілює його у своєму творі. Для того, щоб відтворити художній образ у пейзажі, митець повинен використати свої професійні навички та знання, використавши весь свій досвід і творчі здібності для найкращого творчого вирішення пейзажу.

Найпопулярніший елемент будь-якого ландшафту – небо. Погода у всіх її проявах також є частиною композиції. Види пейзажів у мистецтві можуть бути цілком вигаданими (вигаданими) або з різним ступенем точності скопійованими з реальності. Якщо основною метою зображення є

зображення реального, конкретного місця, особливо будівель, то воно буде називатися топографічним (реалістичним) видом.

Кожен стиль має свої особливості, з різними кольорами, освітленням і реквізитом. Часто в пейзажному живописі крім самого пейзажу додають інші елементи. Традиційно це тварини та люди. Мета цього пейзажного живопису — показати природну красу природи, будь то заспокійливу, жорстоку чи сюрреалістичну.

Пейзажним живописом називають твори мистецтва, які переважно зображують природу (гори, ліси, каміння, дерева, річки, долини тощо). Земля — чудове створіння, від безплідних пустель до густих тропічних лісів, від безкрайніх океанів до хмарного неба.

Пейзаж — жанр в образотворчому мистецтві, в якому предметом зображення є природа. За змістом зображення розділяється на види: сільський, міський, парковий, архітектурний, морський, ландшафтний.

Сільський пейзаж — зображення сільської місцевості.

Міський пейзаж — включає в себе будівлі, вулиці, площі тощо.

Парковий пейзаж — зображення куточків природи, створених для відпочинку.

Архітектурний пейзаж — близький до міського [5].

Колір – головний інструмент у живописі. Кольори бувають теплі (червоний, жовтий, жовто-гарячий) і холодні (синій, синій, фіолетовий). Поєднання кольорів називають кольором малюнка. Крім теплих і холодних кольорів, існують контрастні і аналогічні або непомітні кольори. Більшість кольорів отримують шляхом змішування трьох основних кольорів (синього, червоного та жовтого). Всі фарби складаються з пігментів і сполучних. Глину, камінчики, крейду, рослини художник подрібнює в порошок і додає до нього сполучні (воду, клей, олію, яєчний жовток). Пігменти — речовини, що складаються з тонко подрібнених мінеральних порошоків. Не

розчиняється в олії та воді, навіть у розчинниках. Пігмент набагато важче основи, тому він осідає на дно ємності у вигляді осаду разом з барвником.

Змішування невеликих кількостей олії та основних пігментів вважається основним процесом у цих техніках виробництва фарби. Далі додається залишився подрібнений мінеральний порошок, суміш розбавляється до потрібного стану, і отриманий матеріал пропускається через фарботер.

Промисловість випускає два види фарб: так звані густі втирки (паста) і готові до використання (рідкі). При отриманні грубо подрібненої олійної картини спочатку в міксері готують однорідну пігментну пасту, а потім розтирають її на терці для малювання. Готові до використання олійні фарби отримують змішуванням усіх інгредієнтів у кульовому млині або розведенням густоподрібненої фарби олією.

РОЗДІЛ 2

СТВОРЕННЯ ПЕЙЗАЖУ ОЛІЙНИМИ ФАРБАМИ

Одна з найвідоміших, мальовничих і красивих технік живопису, олійний живопис, використовує пігменти з рослинною олією як основною сполучною речовиною. Ця техніка найбільш поширена серед художників з 15 століття до наших днів. Історики вважають, що голландські художники брати Ван Ейк були першими, хто додав олійну фарбу до речовини, але також розумно, що ця техніка виникла раніше, коли люди малювали на кораблях, прапорах та щитах дуже зносостійкою фарбою.

Процес виробництва олійної фарби був вдосконалений у першій половині 15 століття, а в першому десятилітті 16 століття олійна фарба утвердилася як основний художній засіб. Олійна фарба складається з двох основних компонентів: сухих пігментів та олії. З них найчастіше використовували лляну, макову та горіхову олію. Спочатку як пігменти використовували лише натуральні матеріали, наприклад, мінерали, такі як лазурит і малахіт. Але з розвитком науки і промисловості вийшов на новий етап, що дозволило нам використовувати різні синтетичні замітники і тим полегшити їх складне виробництво.

Вся суть олійних фарб у тому, що під час висихання вони утворюють плівковий шар, який з часом твердне. Після остаточного висихання утворюється міцне покриття, яке майже не розчиняється, а сама картина виходить міцною і максимально довговічною. Однак для повного висихання може знадобитися 2 – 3 роки, протягом яких краще не зберігати його під склом або захисною упаковкою [2].

Пігменти можуть бути глазуrowаними (прозорими), що створює враження блиску та глибини шарів фарби та покриттів. Більш якісні фарби містять у своєму складі лише один пігмент, але дуже концентрований.

Найбільш часто використовуваною олійною фарбою є лляне масло. Він не має запаху і має золотисто-жовтий колір, що може свідчити про його якість.

За рівнем прозорості олійні фарби поділяють на непрозорі, напівпрозорі (фарбовані) і прозорі.

За світлостійкістю масляні фарби поділяють на максимальну і середню.

Високоякісні матеріали важливі для створення картини, і їх правильне використання також може вплинути на якість і довговічність картини. Тому важливо розуміти деталі інструментів, результати взаємодії матеріалів і процеси, які відбуваються під час виконання роботи.

У процесі опрацювання твору олійного живопису особливого значення набувають як прийоми художньої та естетичної виразності, так і усвідомлення окремих виразних компонентів, що у першу чергу, тісно пов'язано із категорією художньої образності, яка виступає у якості вирішального фактору при узгодженні художніх методів та прийомів. Формування художнього образу являє собою трудомісткий процес, оскільки підсвідомлює наявність стрункої структурованості у багаторівневих стадіях опрацювання твору [10, с.77].

Обираючи тему творчої роботи, ми стикаємось із завданням визначитися з технікою виконання. Оскільки для створення пейзажу необхідно передати враження, настрої і фарби, ми обрали техніку олійного живопису. Це засіб виразності, поєднаний із живописом, який може повніше передати почуття та побажання автора, описати красу природи. Перш ніж приступити до роботи над картиною, ми повинні визначитися з мотивом і сюжетом.

Сьогодні пейзажі змінилися, але вони все ще актуальні і не перестають нас захоплювати своєю красою. Ось наприклад Анатолій Криволап пише цікаві картини, використовуючи, на перший погляд

дивний, але вельми цікавий метод. “Український живописець, майстер нефігуративного живопису та пейзажу. Один із найвизначніших і найдорожчих митців українського сучасного мистецтва” (за версією журналу Forbes) [6].

Його роботи можна побачити у найкращих музейних та приватних колекціях світу. Його найдорожча картина “Кінь. Вечір” була продана за \$186 тис у Лондоні 2013 року. Тривалий час Криволап проводив експерименти з кольором, аби потім знищити усі ці експериментальні полотна. Проте з часом він почав новий етап художньої кар’єри, підкоривши нову уявну вершину і знайшовши свій характерний стиль — експресивні пейзажі, написані яскравими фарбами на великих полотнах.

Ще однією представницею сучасного мистецтва є Оксана Мась. Вона не тільки художниця, а й філософиня, гуманістка, урбаністка, теоретикиня та популяризаторка сучасного мистецтва.

Роботи Оксани продаються на аукціонах Sotheby's, Christie's та Phillips і перебувають в музейних та приватних колекціях, таких як Stella Art Foundation, Фонд BREUS, колекція Joerg Bongartz, Сімейний художній музей Soreloulos, Capital Group Art Фонд, Фонд , колекції Віктора Пінчука та Віктора Бондаренка.

Оксана Мась пережила багато критики в Україні, але її досягнення напевно заслуговують на згадку. У 2011 році весь світ був натхненний та вражений мозаїчним панно "Погляд у вічність", зробленим із 15 тисяч розфарбованих вручну великодніх яєць та встановленим у Софійському соборі – одній з найпопулярніших пам'яток Києва.

ВИСНОВКИ

Таким чином, проведене дослідження дає нам змогу зробити наступні висновки:

Аналіз літературних джерел з обраної теми дозволили нам здійснити огляд формування пейзажу як самостійного жанру, виявити його основні характеристики та жанрові особливості, проаналізувати розвиток українського пейзажного живопису та сформувані уявлення про виражальні можливості техніки олійного живопису.

Протягом усієї історії образотворчого мистецтва ми можемо спостерігати певні елементи пейзажу. Проте розглядати пейзаж як самостійний жанр образотворчого мистецтва ми можемо, починаючи з 15 — 17 століття.

Вивчивши творчість сучасних українських митців, ми мали змогу поговорити про перспективи розвитку українського образотворчого мистецтва. Кожен митець творить відповідно до своєї професії, інтерпретуючи та зображуючи образи відповідно до власної художньої системи та бачення. Водночас успішно розвивалися різні модифікації реалістичних прийомів відтворення природи, коли основним змістом художнього твору залишався зміст і відповідна форма його передачі.

Високоякісні матеріали важливі для створення картин, і їх правильне використання також може вплинути на якість і довговічність картини. Тому важливо розуміти деталі інструменту, результат взаємодії матеріалу та процеси, які відбуваються під час виконання роботи.

Дослідили творчість сучасних пейзажистів Анатолія Криволапа та Оксани Мась. Художники сьогодні поєднують жанри і стилі, техніки і матеріали, відходять від усталених традицій і створюють абсолютно нові типи і форми, тому що глядачеві і художнику важливо знаходити відгук на

події у творі. Вони розвивають та поширюють культурну спадщину разом зі світовою мистецькою спільнотою, роблячи її більш насиченою та різноманітною. Зроблено висновок, що пейзажі поділяються на декілька видів: сільські, міські, паркові та архітектурні.

Визначили, основне значення кольору, кропітке виробництво олійних фарб. Кольори поділяються на теплі та холодні, контрастні та непомірні кольори. В нас час випускають два види фарб густі та рідкі. Загалом фарба складається з двох інгредієнтів: пігменту і зв'язуючої речовини. Раніше використовували лише натуральні речовини, але потім перейшли на неорганічні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10737/>
2. <https://struchaieva.art/uk/blog/zhivopis-maslyanymi-kraskami-poleznye-sovety>
3. Анатолій Федорович Биков. Альбом. Вступ. Стаття В. Чуприни/Анатолій Федорович Биков, — Херсон: Наддніпряночка, 2009, - 79 с.
4. Кириченко М.А., Кириченко І.М. Основи образотворчої грамати: навчальний посібник/ М.А.Кириченко, І.М.Кириченко – 2-ге вид.перероб. і допов. – К.: Вища школа. 2002. – 190с.
5. <https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/1348>
6. <https://suspilne.media/181929-10-genialnih-ukrainskih-hudoznikiv-akih-znae-uves-svit/>
7. Виктор Трапенок. Альбом. Сост. Н.Я. Трапенок. Вступ. Стаття Л. Вольштейн/ Виктор Трапинок, — Херсон: АДФ- Україна, 2011,- 159 с.
8. Історія живопису в полотнах великих художників/ Укладачі: Ольга Красновська, Ірина Шадріна, Марина Семенова, Олена Ципілева [пер. з рос. Вадима Левіна] – К: Либідь, 2017. – 320 с.
9. Казакова И., Полякова О. Романтический пейзаж в живописи и поэзии первой половины 19 века[Электронный ресурс]/ Поволжская государственная социально-гуманитарная академия, Самара/УДК 809(07), 2010 – режим доступу: [http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99999999_West_2010_4\(2\)/124.pdf](http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99999999_West_2010_4(2)/124.pdf)
10. Нариси з історії образотворчого мистецтва України ХХ ст. : у 2 кн. Кн. 1 / ред.: В. Д. Сидоренко; Акад. мистец. України, Ін-т пробл. сучас. мистец. – Київ: Інтертехнологія. – 2006. - 544 с.

11. Волкова А. О. Формування художнього образу природи в пейзажному живописі : кваліфікаційна робота / науковий керівник – кандидат мистецтвознавства, доцент Ірина Миколаївна Удріс. Кривий Ріг, 2022. 83 с.

<http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6893/1/Магістерська%20Волкова%20А.%20ОМм-17.pdf>

12. Рудий А. А. Формування художнього образу в пейзажі / А. А. Рудий // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць № 10 / ред. кол. : В. К. Буряк, Г. Б. Штельмах, А. В. Козлов та ін. - Кривий Ріг, 2005. - Вип. 10 : Спец. вип.: Художньо-педагогічна освіта ХІХ ст.: теорія, методи, технології. - С. 226-232.

<http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6617/3/32.pdf>